

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 7, 2016 [Назад](#) [Головна](#)

0 0 0 0 0 0 0 0

УДК 37 (477+73)

Н. Г. Маслак,
к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки, Сумський національний аграрний університет, м. Суми
І. І. Коблянська,
к. е. н., доцент кафедри економіки, Сумський національний аграрний університет, м. Суми

ОРИЄНТИРИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ОСВІТИ УКРАЇНИ З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ США

N. H. Maslak,
PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Economics Department, Sumy National Agrarian University, Sumy
I. I. Koblianska,
PhD in Economics, Associate Professor of the Economics Department, Sumy National Agrarian University, Sumy

BENCHMARKS OF EDUCATION SYSTEM OF UKRAINE DEVELOPMENT ON THE BASE OF USA EXPERIENCE

Метою статті є виділення тих характерних рис американської системи освіти, які, маючи універсальний характер, можуть становити основу для реформаційних змін у вітчизняному освітньому просторі. Досліджено особливості побудови, функціонування та розвитку системи освіти в США, виділено її головні риси. Головними характеристиками процесу її розвитку є стратегічна зорієнтованість, а відтак, послідовність, наступність, обґрунтованість, певна обережність у реалізації тих чи інших змін зі збереженням найкращих традицій. Натомість процес становлення та розвитку вітчизняної системи освіти має, певною мірою, хаотичний, непослідовний, суперечливий, політично детермінований та такий, що не враховує часових параметрів реакції системи на зміни, характер. Виявлено управлінський характер проблем розвитку системи освіти в Україні: проблеми у цілеформуванні, стратегічному плануванні та ін. З урахуванням досвіду США окреслено орієнтири подальшого розвитку освітньої сфери України: децентралізація та дерегуляція на всіх ланках та рівнях освітньої системи, запровадження ринкових механізмів регулювання розвитку освіти, якості та змісту освітніх та навчальних процесів.

The aim of this article is to highlight the characteristics of the American system of education that can form the basis for the reform of changes in Ukraine's educational system. The features of the construction, operation and development of the education system in the USA are investigated and its main features are highlighted. The managerial problems of the education system in Ukraine have been discovered: problems, related with aim setting, strategic planning and others. Given the US experience there are outlined benchmarks of further development of the educational sphere of Ukraine: decentralization and deregulation at all levels and elements of the education system, the introduction of market mechanisms of regulation of education and quality and content of education and training processes.

Ключові слова: *освіта, система освіти, американська система освіти, реформа освіти, освітні послуги, профільне навчання.*

Keywords: *education, education system, the American system of education, education reform, educational services, specialized education.*

Постановка проблеми. Розвиток освіти в будь-якій країні визначає рівень розвитку інтелектуального потенціалу суспільства, формує передумови для здійснення науково-технічного та соціально-економічного прогресу. В умовах глобалізаційних трансформацій, інформатизації всіх сфер суспільного життя та обумовлених цим змін соціальних взаємодій, зокрема, їх втілення у нових формах, все більш проблемними постають питання щодо значення та змісту, а також організаційних аспектів реалізації освітніх процесів, побудови та розвитку національних освітніх систем. При цьому останні, у процесі свого розвитку, певною мірою, втрачають власну автентичність на користь вибудовування більш універсальних, ефективних, відповідних світовим суспільним запитам моделей. В основі таких трансформацій – всебічне та комплексне вивчення досвіду передових, конкурентоздатних освітніх систем. До групи таких, без перебільшення, можна віднести і модель освітньої системи США, яка забезпечує один із найнижчих рівнів безробіття в світі.

Вітчизняна система освіти наразі перебуває в перманентному стані реформування. Цей тривалий процес, що здійснюється на всіх ланках (рівнях) освітньої системи, ще більше поглиблює існуючі кризові стани, проте так і не забезпечив, у цілому, очікуваних результатів – створення ефективної, конкурентоспроможної в умовах глобалізації, як системи освіти, так і основи для економічного процвітання на інноваційних засадах, підґрунтям якого є потужний інтелектуальний та людський капітал. Відтак, і надалі актуальними залишаються дослідження щодо особливостей функціонування освітніх систем передових країн, зокрема, США з тим, щоб на цій основі сформулювати вектори розвитку системи освіти України в умовах сьогодення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Комплексний і багатогранний характер досліджуваної проблеми визначає і відповідну широту наукових досліджень у цій сфері. Питання відповідності існуючої системи освіти в Україні вимогам суспільства та всіх зацікавлених груп, економічному розвитку країни досліджуються, зокрема, у роботах В. Лозовецької, О. Мартякової та В. Мудрої, С. Мішеніна та І. Совсун, Н. Мосьпан, Л. Півневої [5-10, 23] та інших вчених. Багаторівневість освітньої системи з притаманними специфічними проблемами на кожному з її рівнів визначає і відповідну кількість «галузевих» досліджень - присвячених проблемам, напрямам та механізмам розвитку, зокрема, дошкільної та шкільної освіти, професійно-технічної освіти [5; 20], вищої освіти [6; 7; 9], взаємодії та інтеграції цих структурних ланок [6-8], а також освітніх закладів та роботодавців [5; 6; 9]. Сьогодні система освіти в Україні, фактично, будується заново - нові правила, та умови, які диктує несоціалістична, непланова ринкова економіка, безумовно, вимагають й відповідної трансформації організаційних основ функціонування та розвитку освітньої сфери. Цілком логічним є те, що визначення орієнтирів таких трансформацій здійснюється науковцями на основі вивчення та аналізу «кращих практик» функціонування освітніх систем, адаптації досвіду розвинених країн з традиційно ринковим середовищем: країн ЄС, США, Японії та ос. [1; 5; 8; 10; 20].

Втім, однозначної відповіді на те, якою повинна бути система освіти в Україні (рівні, структура, складові), які механізми здатні забезпечити вирішення

стратегічних завдань з розвитку вітчизняної освітньої системи та сприяти повнішій реалізації її базової функції – забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями (відповідно до Закону України «Про освіту» [16]) – все це не існує. Тож актуальними залишаються питання, яким чином побудувати систему, щоб освітня політика як засіб визначення орієнтирів реформування галузей економіки та інших сфер діяльності, мала випереджальний характер, а також мотивувала, як тих, хто навчається, так і тих, хто навчає.

Автор статті (Маслак Н.Г.) мала чудову нагоду відчувати американську систему освіти «в дії» під час проходження наукового стажування в рамках «Програми обміну педагогічним досвідом» (Faculty Exchange Program) Міністерства сільського господарства США (The United States Department of Agriculture) в Державному університеті Колорадо Сполучених Штатів Америки тривалістю 5 місяців (вересень-грудень 2015 р.). Отримані за цей час цінні досвід та враження також стали поштовхом для підготовки та написання даної статті.

Метою статті є виділення тих характерних рис американської системи освіти, які, маючи універсальний характер, можуть становити основу для реформаційних змін у вітчизняному освітньому просторі.

Виклад основного матеріалу. Існує цілий ряд чинників: від розвитку технологій до урбанізації, вплив яких визначає характер трансформації освітніх систем та процесів, як у глобальному масштабі, так і в межах кожної країни. Розглядаючи систему освіти в США, також можемо виділити деякі особливості її побудови.

По-перше, в США для кожного зі штатів характерна своя система освіти з певними особливостями, тому основною рисою освітньої політики в цій країні є децентралізація [21]. Зокрема, американські закони визначають, що, незалежно від підпорядкування, всі заклади вищої освіти повинні вважатися автономними об'єднаннями під загальним наглядом усього суспільства (федерального уряду і урядів штатів як розпорядників коштів за встановленими законами) й фактичним керівництвом органів (наглядових рад довірчих осіб), що складаються з представників наукової громадськості, місцевої влади, підприємницьких і фінансових кіл, професорів, відомих громадян-колишніх студентів даного закладу. Вироблена ними стратегія розвитку закладу реалізується затвердженням наглядовою радою Президентом закладу та його адміністративною командою [22].

По-друге, як і у більшості європейських країн, система освіти США має три рівні: початковий (включає дошкільну та початкову шкільну), середній та вищий. Разом з тим, існують принципові відмінності між підходами до організації навчального процесу, метою навчання на кожному освітньому рівні.

Спільною метою усіх дошкільних закладів у США є підготовка дітей до навчання в школі. Обов'язкова ж шкільна освіта розпочинається з 6-7 років (вік залежить від штату проживання), триває 12 років і має наступну структуру: початкова школа (1-6 клас) (Primary Elementary), неповна (молодша) середня школа (7-9 класи) (Junior), старша середня школа (10-12 класи) (Senior High School). Батьки можуть обрати безоплатні державні школи (public school) чи приватні (private school). Маючи більший бюджет за рахунок приватного фінансування, останні надають освітні послуги вищого рівня якості, порівняно з державними школами. Слід вказати на те, що як для державних, так і для приватних шкіл, уряд встановлює лише загальні вимоги до навчання (перелік спеціальностей, вимоги до вступу, кількість кредитів тощо), тому програми середньої освіти відрізняються у різних штатах, містах, округах і школах. Батьки і діти мають свободу вибору істотної частини дисциплін, а також змісту тих, що є обов'язковими [22]. Також у США немає загальнодержавної шкали оцінок: застосовуються то різні варіанти числових, то рейтингові, а найпоширенішою є п'ятибальна з позначенням балів літерами від А до Е. Загалом, концепція американської школи може бути сформульована як «підготовка до реального життя», а основним завданням на цьому рівні освітньої системи є навчити учнів самостійно здобувати знання й адаптуватися на цій основі до умов реальних життєвих ситуацій. Відтак, будь-який навчальний матеріал, який пропонується для вивчення та засвоєння, проходить ретельний відбір на предмет «потрібен він учням чи ні».

Загальновідомо, що процеси навчання та професійного розвитку є органічно взаємопов'язаними та взаємозалежними. Одним із найбільш відомих підходів щодо імплементації елементів професійної орієнтації в освітньому процесі, а також його побудови у відповідності до періодизації та змісту етапів професійного розвитку особистості, є сформована система навчання у США [1; 5; 8].

У Сполучених Штатах Америки поділ учнів відповідно до здібностей починається з молодшої середньої школи, де діти вивчають обов'язкові предмети та мають значну кількість предметів за вибором - на їхній основі кожен учень обирає власний напрям навчання в старшій середній школі: академічний, загальний та виробничий (трудовий). Мета академічного напрямку полягає у підготовці до вступу у ВНЗ; загального - сформувати основу для продовження навчання у середніх навчальних закладах; виробничого - забезпечити такий рівень знань та навичок, що є достатнім для працевлаштування після закінчення школи (учень отримує певну спеціальність). Відповідно, змістове наповнення навчальних планів формується, як за рахунок обов'язкових предметів (рідна мова та література, суспільствознавчі науки, математика, природничі науки, комп'ютерна грамотність), так і селективних, які учень обирає на свій власний розсуд.

Після закінчення школи (12 класів) в США існує два варіанти отримання післяшкільної освіти:

1. Навчання з метою здобуття асоційованого освітнього ступеня (Associate's degree), який є своєрідним еквівалентом української середньої спеціальної освіти. Отримати таку освіту можна в навчальних закладах, які різняться галузевою орієнтацією: Community College, Junior College, Technical College, City College.
2. Навчання у вищих навчальних закладах з метою здобуття освітнього ступеня бакалавра/ магістра (Bachelor/ Master's Degree). Вступити до бакалаврату можна, як відразу після школи, так і після отримання Associate's degree. Після отримання диплома магістра можна продовжити навчання в аспірантурі з метою здобуття звання доктора філософії (PhD), яке у США є вищим академічним званням.

За структурою, рівнем і змістом навчання, вищі навчальні заклади в США поділяються на декілька груп:

- 1) заклади освіти різного виду і напівпрофесійні школи з програмами тривалістю від 1 до 3 років, які надають можливість отримати посвідчення про певні професійні вміння (за короткими програмами підготовки), а також здобути ступінь Associate's degree з правом виконання роботи рівня техніків і вступу на третій курс коледжів з бакалаврськими програмами (більш тривалий термін навчання);
- 2) місцеві і мовські коледжі з дворічними програмами здобуття асоційованого ступеня чи професійної ліцензії (Occupational License), в яких також, за результатами навчання, учень має право вступити на третій курс бакалаврату до коледжу;
- 3) коледжі вільних мистецтв, в яких впродовж чотирьох років викладаються майже виключно загальні дисципліни на кшталт історії, хімії, економіки тощо, а результатом навчання є отримання диплома бакалавра з домінуючим академічним (і мінімальним професійним) наповненням. Наразі помітна тенденція додавати до навчального плану і професійні курси, що значно розширює можливості випускників. У регульованих професіях (медицина, правознавство) для отримання професійної кваліфікації студент повинен також опанувати програму післядипломного фахового навчання в університетських школах, що є умовою для здобуття ступеня магістра;
- 4) загальноосвітні (comprehensive) коледжі, метою навчання в яких є здобуття ступеня бакалавра, магістра (з поглибленим професійним змістовим наповненням). Більшість цих закладів готує фахівців, діяльність яких вимагає диплома магістра (вчителів, бізнесменів та інших);
- 5) незалежні професійні школи з програмами бакалаврату, а також магістратурою технологічного, мистецького та інших спрямувань. Відносно закладів першої групи (які мають порівняний зміст програм), ці школи є більш конкурентними - вони використовують набагато кваліфікованіший персонал з університетською освітою, а тривалість навчання є довшою;
- 6) університети з правом підготовки докторів філософії й усіма циклами навчання, що передують вступу до аспірантури, складають найбільш престижну групу ВНЗ. Часто ці заклади диференціюють за відношенням до певних груп, виділених за такими критеріями, як рівень наукових досліджень (за кількістю та тематикою захищених щороку докторських дисертацій), обсяг фінансування наукових досліджень, наявність дослідницьких установ, спектр факультетів, а також кількість викладачів і студентів, співвідношення між ними. Щороку оприлюднюються рейтинги університетів, наприклад, «25 кращих університетів США» (вже декілька років поспіль його трійку лідерів очолюють приватні виші, випереджаючи державні заклади).

У статті «Якою стане вища освіта до 2040 року» А. Кальдерон влучно зазначає, що «системи вищої освіти та освітні установи суттєво відрізняються від тих, якими вони були 20 чи 40 років тому. У всьому світі вища освіта переживає зміни, які можна назвати процесами інтернаціоналізації, глобалізації, комерціалізації та масовізації. Протягом декількох наступних десятиліть система вищої освіти стане на шлях безпрецедентних змін і перетворення в незалежності від швидкісних змін екосистеми, в умовах якої вища освіта функціонує» [24]. Американські навчальні заклади вже сьогодні демонструють готовність до таких змін - до окремої групи можна віднести заклади освіти, що широко використовують сучасні засоби обміну інформацією й організації дистанційного навчання. Так, відома компанія IBM, була однією з перших, що використала двосторонній відеоз'язок через супутники для навчання свого персоналу одночасно на обох берегах Атлантичного океану. Коледж у Ріо-Саладо (Арізона) організує для своїх студентів аудіо- та телеконференції і заняття. Телеконференції науковців давно стали звичною справою. Навчання з миттєвим спілкуванням викладача й групи студентів у багатьох точках США також застосовується все ширше і ширше.

Модель вищої освіти в США істотно відрізняється від української. Головне, на що потрібно звернути увагу – це умови прийому та вступу на навчання до ВНЗ. Як було зазначено, більшість людей у США вступає до ВНЗ після отримання диплома заклочного рівня середньої школи (high-school diploma), де зміст навчального плану сформований, переважно, дисциплінами загального характеру з мінімальною спеціалізацією чи поглибленням. Особи без такого документа можуть отримати його еквівалент (сертифікат чи диплом) шляхом складання тестів із загального освітнього розвитку (general educational development, GED), що

надасть право вступати до ВНЗ традиційним чином. Разом з тим, критерії відбору абітурієнтів для зарахування на навчання залежать також від політики навчального закладу. Так, у закладах, що користуються високою популярністю, відбір здійснюється досить ретельно, а в основу критеріїв можуть бути покладені різні комбінації результатів вивчення профільних предметів у школі з тим чи іншим варіантом тесту на перевірку рівня шкільних знань. Серед останніх найбільш поширеними є тест здібностей до навчання (Scholastic Aptitude Test, SAT), а також годинні тести з окремих дисциплін. Навчальні заклади, як правило, вимагають надавати результати трьох таких тестів. Тестування здійснюється зовнішньою (відносно ВНЗ) централізованою структурою - Службою освітнього тестування (Educational Testing Service), а стандартизовані тести для вступу до коледжу - службою American College Testing Programme. Окрім результатів тестів також враховується низка інших параметрів: результати співбесіди, рекомендації шкіл і вчителів, успіхи кандидата у позашкільній діяльності (спорт, гуманітарна робота, мистецькі захоплення і досягнення тощо), соціальне походження і забезпеченість, склад сім'ї, приналежність до певних груп суспільства тощо. Також існує система відбору здібних дітей, яка базується на тестуванні за осягнудом першого курсу коледжу. Узяті участь у тестуванні можуть усі бажаючі учні старших класів шкіл. Успішний результат тесту не лише гарантує вступ на навчання, а й надає можливість відразу розпочати заняття за програмою другого курсу.

Інше, на що слід звернути увагу - це самостійне планування та регулювання процесу навчання студентом. Так, вступаючи до ВНЗ, студенти, як правило, обирають загальний напрям, у межах якого можна вивчати три групи предметів: загальні, спеціальні і додаткові. З кожної групи студент самостійно повинен обрати певну кількість предметів, самостійно формуючи власний навчальний план. Тим самим, американський студент повністю контролює процес свого навчання: які предмети вивчати, скільки предметів на семестр обрати, скільки років витратити на освіту. Така можливість, певною мірою, також зумовлена відсутністю у вищих навчальних закладах США таких понять як «обов'язковий предмет», «залік з предмету» - вся система здобуття вищої освіти базується на понятті «кредит». Завдяки системі кредитів в американських ВНЗ можна самостійно регулювати власне академічне навантаження: університет визначає той мінімум кредитів, який необхідний для зарахування семестру навчання (як правило, 15 кредитів), а студент має можливість самостійно збільшити кількість кредитів на семестр, тобто вчитись інтенсивніше з метою здобуття певного освітнього ступеня за коротший проміжок часу та враховуючи свої фінансові можливості.

Узагальнюючи вищевикладене, виділимо ті риси, які вирізняють сформовану в США освітню систему:

- децентралізація, автономія навчальних закладів у питаннях визначення правил прийому на навчання, формування навчальних планів і програм, організації навчальних процесів та інше;

- періодизація освітніх процесів, що відповідають етапності професійного становлення та розвитку особистості;

- невід'ємною складовою освітнього процесу є націленість на самостійність, самопізнання, саморозвиток особистості;

- значна диверсифікованість освітніх рівнів, кожен з яких є затребуваним ринком праці, що виключає спекулятивний характер вищої освіти;

- розмежування науково-навчальних та науково-дослідних закладів;

- високий рівень впровадження сучасних інформаційних технологій в навчальному процесі.

Ці напрями мають, певною мірою, універсальний зміст та відображають загальноосвітній вектор спрямування процесів розвитку освіти. Аналізуючи зміст здійснюваних в Україні реформ, слід вказати на те, що вони також загалом мають таку ж спрямованість. Разом з тим, можна виділити певні особливості запропонованих у вітчизняному освітньому просторі новачок, які, на наш погляд, є перепонами на шляху результативної та ефективної реалізації освітніх нововведень.

Беззаперечно, основним агентом і джерелом політики вищої школи була і є держава - саме вона впливає на розвиток дослідницького потенціалу вищої школи. Однак у сучасних умовах держава втрачає свою колишню роль, оскільки в багатьох країнах, у тому числі у США, відбулося становлення ринкових механізмів в управлінні вищою освітою, розширення автономії ВНЗ [10]. Разом з тим, в Україні автономізація навчальних закладів має, більшою мірою, декларативний характер. Так, численні новачки в освітній сфері України, що мали місце впродовж останніх років та відбуваються зараз (проект закону «Про освіту» [17]: «закон системно доповнюється вже діючим на сьогодні Законом України «Про вищу освіту», і також буде доповнений законопроектом «Про професійну освіту», який вже внесено до Парламенту, законами «Про дошкільну освіту», «Про позашкільну освіту», «Про загальну середню освіту» [23]), зорієнтовані, переважно, на трансформацію змісту та організації навчально-виховного процесу, удосконалення систем атестації знань та використання цих результатів, але, за деяким виключенням (зміни в системі управління вищою освітою), залишають поза увагою управлінську складову функціонування та розвитку освітньої системи. Держава і надалі залишається фактично єдиним суб'єктом управління системою освіти (на всіх рівнях та ланках), визначаючи не лише вектор, зміст та принципи освітньої політики, а й навчальні плани та програми, тривалість навчання, умови вступу на навчання та інше.

Слід також вказати на те, що система США, як і багатьох європейських країн, має давню та тривалу історію становлення та розвитку. При цьому головними характеристиками процесу її розвитку є стратегічна зорієнтованість, а відтак, послідовність, наступність, обґрунтованість, певна обережність у реалізації тих чи інших змін зі збереженням найкращих традицій. Натомість процес становлення та розвитку вітчизняної системи освіти має, певною мірою, хаотичний, непослідовний, суперечливий, політично детермінований та такий, що не враховує часових параметрів реакції системи на зміни, характер. Так, наприклад, лише відносно базової освіти (середньої), за неповні 16 років (що є трохи більшим за період навчання одного покоління школярів), з 2000 р. по 2016 р. відбувся ряд кардинальних змін. Ці зміни також безпосередньо впливають і на інші структурні ланки освітньої системи.

У 2000 році з прийняттям нормативно-правових актів [18] на виконання ос. 12 Закону «Про загальну середню освіту», [12] було запроваджено 12-ти річне навчання для здобуття повної загальної середньої освіти (замість 11-ти річного). У 2010 році до Закону України «Про загальну середню освіту» були внесені зміни, відповідно до яких тривалість навчання знову мала становити 11 років [11]. Такий крок, як свідчать результати парламентських слухань [2], був обумовлений нестачею фінансових та організаційних ресурсів для реалізації всіх передбачених реформою змін (інформаційні технології, підготовка педагогічних кадрів, оплата праці, невирішені питання щодо військового призову, настання повноліття та права на укладення шлюбу для осіб 18-ти річного віку та ос.). Невикористана можливість передбачити ці та інші проблеми під час запровадження реформи, а також своєчасно на них відреагувати, віддзеркалює низький рівень аналітичного супроводу рішень, що приймаються. Слід додати, що наразі знову ініційований перехід на 12-ти річне навчання у рамках дискусії щодо проекту Закону України «Про освіту» від 2015 р. [17]. Та чи враховані під час прийняття цього рішення ті проблеми, що виникли раніше, а також нові соціально-економічні умови - скорочення державних видатків, проблеми з педагогічними кадрами та оплатою їх праці?

Не менш міняливим, та від того ще більш обговорюваним є питання щодо профілізації старшої школи. Профільне навчання є стрижнем передових освітніх систем, зокрема, і в США [1; 5]. Забезпечення особистісно-зорієнтованого освітнього процесу, як свідчить досвід США, вимагає формування ступеневої освітньої системи з чіткою спеціалізацією та цілями освітнього процесу на різних її рівнях. У цьому контексті слід вказати на те, що запровадження профільного навчання є об'єктивно необхідним для підвищення ефективності функціонування освітньої системи загалом [7; 8]. Недостатня якість підготовки рішень в системі адміністрування освітою ставить під загрозу реалізацію ідеї профільного навчання в Україні. Так, ще 2009 р. було затверджено один із варіантів нової (на заміну редакції 2003 р. [3]) редакції Концепції профільного навчання у старшій школі [14], на зміну якому у 2013 р. затверджено нову версію [13], яка була скасована 2014 р. Того ж року в Україні висувають на громадське обговорення інший варіант цього документу [19] та досі так і не затверджений. У цьому контексті слід також вказати і на зміни щодо змісту документу: у редакції 2013 р. профілізація освіти забезпечувалась заходами психологічного супроводу осіб, що навчаються, у питаннях їх професійного орієнтування (діагностики, консультування та ос., а також організації цих процесів), хоча ці заходи й не знаходили відповідного відображення у «Плані заходів з реалізації Концепції...» [15]. Натомість варіант 2014 р. [19] взагалі не ставить питання професійного орієнтування серед завдань, механізмів та інструментів забезпечення профілізації навчання тощо. У такому випадку профілізація загрожує набути не особистісно-зорієнтованого, а особистісно-деструктивного характеру, що матиме трагічні наслідки для розвитку вітчизняного суспільства, економіки та держави як інституту в цілому.

Зрештою, розглядаючи сучасні проекти розвитку освітнього сектору, зокрема Проект Концепції розвитку освіти до 2025 р. [4], слід вказати на певну невідповідність тих змін, що пропонуються, сучасним умовам розвитку освітнього сектору, які становлять стартові умови для реалізації реформ. Так, за даними ОЕСР [25], у 2012 р. найнижчий рівень гарного володіння інформаційно-комп'ютерними технологіями серед охоплених дослідженням країн (країни співдружності ОЕСР) - до 30 % - демонстрували вчителі середнього професійного простору (зокрема, Російської Федерації - 29%), у тому числі й нині європейських (Республіки Польщі - 25%, Естонії - 27%), тоді як у середньому цей показник становив близько 45%. Напевно, не буде перебільшенням вважати ці оцінки (рівень країн пострадянського простору) й релевантними для України. Водночас, одним із пунктів Концепції [4] передбачено (до 2025 р.): «запровадити єдині стандарти (індикатори) знань, умінь і навичок в галузі ІКТ для учнів та викладачів - сумірних з міжнародними показниками: PISA in computer skills, індустріальні міжнародні тести Microsoft Certified Educator тощо», що свідчить про дещо декларативний характер окремих цілей Концепції.

Висновки. Освіта та процеси, що в ній відбуваються, є, напевно, одними з найбільш суспільно значущих та, водночас, суспільно чутливих сфер. Завданням держави в особі її структури, є винайдення балансу інтересів представників різних зацікавлених сторін з метою забезпечення такого освітнього рівня населення, який цілком відповідає потребам сьогодення, а також майбутнім плановим та прогнозованим оцінкам. Це, як свідчить досвід США, може бути досягнуто за рахунок «регульованої» децентралізації освітніх процесів (визначення державою загальних векторів та принципів їх функціонування, які мають важливе значення з погляду духовного, морального виховання населення та розвитку соціально-економічної системи на інноваційній основі) з визначенням сфер ринкового регулювання в освіті (самостійне обрання предметів студентом також можна розглядати як елемент ринку - ринку освітніх послуг, орієнтованих на споживача).

Аналізуючи характер та процес реалізації реформ в освітньому секторі України з позицій менеджменту, можемо констатувати відсутність необхідних і достатніх умов для забезпечення ефективного розвитку системи освіти в умовах ринкових перетворень: якісного осунормування, стратегічного планування, а також відповідних механізмів реалізації змін. Об'єктивно, сучасний процес реформування освітньої системи України є критично залежним від умов соціально-економічного розвитку держави та занадто залежним від політичної кон'юнктури.

Відтак, стрижнем процесів реформування освітньої сфери в Україні, враховуючи досвід США, на рівні з профілізацією та врахуванням загальноосвітніх трендів розвитку (інформаційні технології, навчання впродовж життя, проблемне навчання, компетентнісний підхід) повинна стати також зміна системи менеджменту в освіті: децентралізація, забезпечення вираженості, стабільності, якісного аналітичного супроводу всіх етапів прийняття рішень щодо напрямів розвитку як окремих ланок, так і освітньої системи як цілого. Зрештою, зважаючи на досвід розвинених країн, зокрема, США, слід констатувати, що, здійснюючи реформи в освітній сфері, держава повинна виступати замовником наукових досліджень та інновацій, соціально-відповідальним суб'єктом паритетного управління (суспільство-бізнес-держава), а також прискіпливим інвестором, який зважає на ефективність вкладення бюджетних коштів з позицій розвитку країни. Це дасть можливість, з одного боку, створити умови для якісної підготовки професіоналів для вітчизняної економіки, а з іншого - сформує платформу для розвитку галузі, конкурентоспроможної на міжнародній освітній арені.

Література.

1. Вискребенцева М.В. Професійна підготовка молоді в країнах далекого зарубіжжя: Німеччина, США, Японія, Велика Британія / М.В. Вискребенцева // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2013. – осу. 30. – С. 109-116.
2. Запровадження 12-річної загальної середньої освіти в Україні: проблеми та шляхи їх подолання [Електронний ресурс]: Парламентські слухання 9.06.2010 р. [Електронний ресурс]// Верховна Рада України. - Режим доступу: http://static.rada.gov.ua/zakon/skl6/11session/par_sl/sl0906110.htm
3. Концепція профільного навчання в старшій школі: Рішення Колегії МОН України N 10/12-2 від 25.09.2003 [Електронний ресурс]// Міністерство освіти і науки України. - Режим доступу: <http://consultant.parus.ua/?doc=021T5DE4A1&abz=3AW16>
4. Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років: Проект [Електронний ресурс] / СДГ «Освіта» // Міністерство освіти і науки України.- Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/pr-viddil/1312/1390288033/1414672797/>
5. Лозовецька В.Т. Професійна орієнтація молоді в умовах сучасного ринку праці: монографія / В.Т. Лозовецька. – Київ: ІПТО НАПН України, 2012. – 157 с.
6. Мартьякова О. В. Сучасні моделі гармонізації ринків освітніх послуг та праці [Текст] / О. В. Мартьякова, О. В. Мудра // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2013. – осу. 4 (51). – с. 274-281.
7. Мишенін Е.В. Организационно-экономические основы использования логистического подхода в управлении национальной системой образования / Мишенін Е.В., Коблянська І.І. // Менеджмент і маркетинг інновацій. - № 4. – 2015. – с.105-116.
8. Мишенін Е.В. Напрями удосконалення системи управління освітою на логістичних засадах / Мишенін Е.В., Коблянська І.І. // Ринково-орієнтоване управління інноваційним розвитком: монографія; за осу. д.е.н., професора С.М. Ілляшенка. – Харків: ТОВ «Діса плюс», 2015. – С. 97-109.
9. Мосьпан Н.В. Вища освіта України в умовах розвитку ринкової економіки [Електронний ресурс] / Н.В. Мосьпан // Педагогічний процес: теорія і практика. – 2013. – осу. 4. – С. 145-153. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/pptp_2013_4_17.pdf
10. Півнева Л. Політика вищої освіти України й США в сфері університетських наукових досліджень: деякі аспекти [Електронний ресурс] / Л. Півнева // Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації. - 2010. -№4. - Режим доступу: <http://social-science.com.ua/article/359>
11. Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації навчально-виховного процесу: Закон України від 06.07.2010 № 2442-VI // Верховна Рада України. - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2442-17>
12. Про загальну середню освіту: Закон України від 13.05.1999 № 651-XIV [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/651-14>
13. Про затвердження Концепції профільного навчання у старшій школі: наказ МОНУ № 1456 від 21 жовтня 2013 року [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/37784/
14. Про затвердження нової редакції Концепції профільного навчання у старшій школі : Наказ № 854 від 11.09.09 року [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України.- Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/4827/
15. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції профільного навчання у старшій школі: Наказ МОН України № 1550 від 4.11.2013 р. [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України. - Режим доступу: <http://mon.gov.ua>
16. Про освіту: Закон України № 1060-XII від 23 травня 1991 року [Електронний ресурс] // Верховна Рада УРСР. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>
17. Про освіту: Проект Закону України № 3491 від 19.11.2015 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. - Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57141
18. Про перехід загальноосвітніх навчальних закладів на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання: Постанова КМУ № 1717 від 16.11.2000 [Електронний ресурс]// Кабінет Міністрів України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1717-2000-%D0%BF>
19. Проект Концепції профільного навчання в старшій школі від 10.06.2014 [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України.- Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/pr-viddil/1312/1390288033/1402388614/>
20. Сергеева Л. М. Институции профессионально-технической освіти стран Европейского союза : Навчальний посібник [Текст] / Л.М. Сергеева. – К.: Арт Економі, 2012. – 120 с.
21. Система освіти в США [Електронний ресурс] // Вир Мандрів. - Режим доступу: <http://wyr.com.ua/sistema-osviti-v-ssha.html>
22. Система освіти Сполучених Штатів Америки [Електронний ресурс] // Національний авіаційний університет. – Режим доступу: <http://izn.nau.edu.ua/obuchenie/obrazovanie-v-mire/sistema-osviti-s-sha/>
23. Совсун І. Освіта – це стратегічний ресурс держави [Електронний ресурс] / І. Совсун // Міністерство освіти і науки України. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2016/02/18/inna-sovsun-osvita-%E2%80%93-cze-strategichnij-resurs-derzhavi/>
24. Calderon A. What will higher education be like in 2040? [Electronic resource] / A.Calderon // University World News. - 2015.-11 September. - Accessed mode : http://www.universityworldnews.com/article.php?story=20150908145912643&fb_action_ids=775584649217085&fb_action_types=og.likes&fb_ref=VFUcG9o5vmQlike
25. Education at a Glance 2015: OECD Indicators [Electronic resource] // OECD, 2015. - OECD Publishing. - Accessed mode : <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2015-en>

References.

1. Vyskrebentseva, M.V. (2013), "Vocational training of young people in foreign countries: Germany, USA, Japan, UK", *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*, Vol. 30, pp. 109-116.
2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), The parliamentary hearing "On introduction of 12-year secondary education in Ukraine: problems and ways to overcome them", available at: http://static.rada.gov.ua/zakon/skl6/11session/par_sl/sl0906110.htm (Accessed 21 May 2016).
3. Ministry of education and science of Ukraine (2003), "Decision of the Ministry of education and science of Ukraine Board "On the Concept of specialized education in high school"", available at: <http://consultant.parus.ua/?doc=021T5DE4A1&abz=3AW16> (Accessed 21 May 2016).
4. Ministry of education and science of Ukraine (2015), "The Project of the Ministry of education and science of Ukraine "On the Concept of education of Ukraine for the period 2015-2025 years"", available at: <http://old.mon.gov.ua/pr-viddil/1312/1390288033/14146727> (Accessed 21 May 2016).
5. Lozovetska, V.T. (2012), *Profesijna orientatsiia molodi v umovakh suchasnoho rynku pratsi* [Professional orientation of youth in today's labor market], IPTO NAPN Ukrainy, Kyiv, Ukraine.
6. Martiakova, O. V. and Mudra, O.V. (2013), "Current models of education and labor market harmonization", *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen*, Vol. 4, No. 51, pp. 274-281.
7. Mishenin, E.V. and Koblianska, I.I. (2015), "Organizational and economic bases of logistic approach use in the management of national education system", *Management and marketing of innovations*, Vol. 4, pp. 105-116.
8. Mishenin, E.V. and Koblianska, I.I. (2015), "Ways of improvement of education management system on the base of logistics" *Rynkovo-orientovane upravlinnia innovatsiynym rozvytkom* [Market-oriented management of innovative development], TOV Disa plus, Kharkiv, Ukraine, pp. 97-109.
9. Mospan, N.V. (2013), "Higher education of Ukraine in the conditions of market economy", *Pedahohichnyi protses: teoriia i praktyka*, [Online], vol. 4, available at:

http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ppptp_2013_4_17.pdf. (Accessed 10 Dec 2015).

10. Pivneva, L. (2010), "The policy of higher education in Ukraine and the USA in the field of university research: some aspects", *Osvita rehionu: politolohiia, psykholohiia, komunikatsii*. [Online], vol . 4, available at: <http://social-science.com.ua/article/359> (Accessed 20 May 2016).
11. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), The Law of Ukraine "On amending the legislation on secondary and pre-school education on the organization of educational process", available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2442-17> (Accessed 21 May 2016).
12. The Verkhovna Rada of Ukraine (1999), The Law of Ukraine "On General Secondary Education", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/651-14> (Accessed 21 May 2016).
13. Ministry of education and science of Ukraine (2013), "Order of the Ministry of education and science of Ukraine "On approval of the Concept of profile education in high school"", available at: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/37784/ (Accessed 21 May 2016).
14. Ministry of education and science of Ukraine (2009), "Order of the Ministry of education and science of Ukraine "On approval of the new version of the Concept of profile education in high school"", available at: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/4827/ (Accessed 21 May 2016).
15. Ministry of education and science of Ukraine (2013), "Order of the Ministry of education and science of Ukraine "On approval of the Action plan to implement the Concept of profile training in high school"", available at: <http://mon.gov.ua> (Accessed 21 May 2016).
16. The Verkhovna Rada of Ukraine (1991), The Law of Ukraine "On Education", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12> (Accessed 21 May 2016).
17. The Verkhovna Rada of Ukraine (2015), The Project of Law of Ukraine "On Education", available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57141 (Accessed 21 May 2016).
18. Cabinet of Ministers of Ukraine (2000), "Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On the transition of secondary schools to new content, structure, and 12-year study"", available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1717-2000-%D0%BF> (Accessed 15 May 2016).
19. Ministry of education and science of Ukraine (2014), "Project of the Ministry of education and science of Ukraine "On the Concept of profile education in upper secondary school"", available at: <http://old.mon.gov.ua/ua/pr-viddil/1312/1390288033/1402388614/> (Accessed 21 May 2016).
20. Serheieva, L. M. (2012), *Instytutstii profesiino-tekhnicnoi osvity krain Yevropeiskoho soiuzu* [Institutions of vocational training in EU], Art Ekonomi, Kyiv, Ukraine.
21. Vyr Mandriv (2016), "System of education in the USA", [Online], available at: <http://wyr.com.ua/systema-osviti-v-ssha.html>. (Accessed 8 June 2016).
22. The official site of National Aviation University (2016), "USA education system", [Online], available at: <http://izn.nau.edu.ua/obuchenie/obrazovanie-v-mire/systema-osviti-s-sh-a/>. (Accessed 29 March 2016).
23. Sovsun, I. (2016), "Education is the strategic resource of state", [Online], available at: <http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2016/02/18/inna-sovsun-osvita-%E2%80%93-cze-strategicnij-resurs-derzhavi/> (Accessed 19 May 2016).
24. Calderon, A. (2015), "What will higher education be like in 2040?", *University World News*, [Online], 11th September, available at: http://www.universityworldnews.com/article.php?story=20150908145912643&fb_action_ids=775584649217085&fb_action_types=og.likes&fb_ref=VFUcG9o5vmQ.like (Accessed 25 April 2016).
25. *Education at a Glance 2015*, (2015), OECD Publishing, [Online], available at: <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2015-en> (Accessed 20 May 2016).

Стаття надійшла до редакції 08.07.2016 р.

ТОВ "ДКС Центр"